

NEO-WEBERYAN DEVLET

Oğuz GÖKSU¹

Neo-Weberyan Devlet (NWD) yaklaşımı, Pollitt ve Bouckaert'in (2004) modern kamu yönetimi reformlarını açıklamak için ortaya koyduğu bir çerçevedir. Model, Weberci bürokrasinin hukuka bağlılık, kamu hizmeti etiği ve temsili demokrasi gibi temel ilkelerini korurken; vatandaş odaklılık, performans yönetimi, profesyonelleşme ve dışa açıklık gibi modern yönetim unsurlarını bünyesine dahil etmektedir (Pollitt & Bouckaert, 2004; Lynn, 2008). NWD hem geleneksel idarenin istikrarını hem çağdaş yönetim araçlarının dinamizmini bir araya getiren hibrit bir yapı sunmaktadır. Bununla birlikte "Neo-Weberyan" terimi literatürde tamamen yeni değildir; 1960'lar ve 1970'lerde bürokrasinin elit lehine çalışan, teknokratik ve halktan kopuk yönlerini eleştirmek için olumsuz bir içerikle de kullanılmıştır. Bu erken dönem kullanım, devlet elitizmi ve aşırı merkeziyetçiliğe gönderme yapmaktadır. Pollitt ve Bouckaert'in modern çerçevesi, bu eski ve negatif kavramsallaştırmayı dönüştürerek daha demokratik, vatandaş odaklı ve performans temelli bir anlam kazandırmıştır (Lynn, 2008).

Pollitt ve Bouckaert'e göre NWD dört temel bileşen etrafında şekillenmektedir. Bunlar; vatandaş odaklı dışa yönelim, devletin güçlü aktörlüğünün yeniden teyidi, temsili demokrasinin modern araçlarla desteklenmesi ve modernleştirilmiş idari hukuk ile profesyonel kamu hizmetinin güçlendirilmesidir (Pollitt & Bouckaert, 2004). Bu bileşenler, modelin hem Weberci geleneği koruyan hem de yönetim temelli araçlara açılan karakterini ortaya koymaktadır.

NWD'nin yükselişi Yeni Kamu İşletmeciliği'nin (YKİ) tek geçerli paradigma olmadığı anlaşıldıktan sonra hızlanmıştır. YKİ müşteri odaklı piyasa mantığına yaslanırken, NWD vatandaşlık, kamu yararı, hukuki güvenlik ve güçlü devlet kapasitesini merkeze almaktadır (Lynn, 2008). Bu nedenle literatürde NWD'nin "YKİ sonrası en güçlü paradigma adayı" olduğu ifade edilmektedir (Gökçe, 2017).

Model çeşitli reform alanlarında somutlaşmaktadır. Dijital dönüşüm, e-devlet, performans ölçümü, şeffaflık ve hesap verebilirlik mekanizmaları, hizmet standartları, ombudsman ve vatandaş geri bildirim sistemleri, profesyonel kamu yöneticiliği uygulamaları

¹ İşçileri Uzmanı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, 12.01.2026, Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-1811-5485>

ve çok düzeyli yönetim gibi alanlarda NWD'nin izleri görülmektedir (Pollitt & Bouckaert, 2004; Özdoğan, 2018).

NWD'nin uygulanışı ülkeler arasında homojen değildir. Kurumsal kapasitesi güçlü Norveç ve Finlandiya, NWD'ye en yakın örnekleri sunarken; Napolyoncu geleneğin baskın olduğu Fransa ve Akdeniz ülkelerinde kayırmacılık, siyasi müdahale ve kurumsallaşma düzeyinin düşüklüğü nedeniyle dönüşüm daha sınırlı kalmaktadır (Pollitt & Bouckaert, 2004). Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde ise durum daha farklıdır. Sovyetler Birliği döneminde bürokrasi katı hiyerarşik yapı, parti kontrolü ve hukuki-rasyonel otoriteden ziyade siyasal sadakat esasına göre şekillenmiştir. Bu nedenle Sovyet yönetim geleneği Weberci bürokrasinin temel özelliklerini bile tam olarak taşımamaktadır. Post-Sovyet dönemde bu ülkelerde öncelikle Weberci bir idarenin kurumlaştırılması hedeflenmiş, NWD ise daha çok “uzun vadeli normatif bir amaç” olarak değerlendirilmiştir. Ukrayna, Gürcistan, Moldova gibi ülkelerde reform çabaları öncelikle hukuki-rasyonel idarenin inşasına yönelmiş, performans ve vatandaş odaklılık gibi NWD unsurları ikincil bir aşama olarak görülmüştür. (Lynn, 2008).

ABD örneği ise literatürde özel bir yer tutmaktadır. Lynn'e (2008) göre ABD idari sistemi güçlü idari hukuk, merkezi bürokratik bütünlük ve kariyer memurluğu gibi temel Weberci özelliklere sahip olmadığından NWD kapsamında değerlendirilemez. ABD daha çok “Neo-Madisoncu” ya da neo-çoğulcu bir sistemdir. NWD'ye yönelik eleştiriler özellikle iki noktada yoğunlaşmaktadır. İlki, performans yönetiminin otoriteyi merkezileştirebileceği ve bürokratik hiyerarşiyi artırabileceği yönündeki eleştiridir. (Özdoğan, 2018). İkincisi, NWD'nin katılımı vurgulamasına rağmen uygulamada katılımın çoğu zaman yüzeysel, danışma düzeyinde kaldığına yönelik eleştiridir (Lynn, 2008).

Sonuç olarak, YKİ reformlarının her ülkede aynı sonuçları doğurmaması ve kimi bağlamlarda beklenen performansı göstermemesi, yeni reform arayışlarını beraberinde getirmiştir. Bu arayışların en dikkat çekenini ise hukuk devletinin önemini, kamu otoritesinin yönlendirici rolünü ve demokratik meşruiyeti yeniden hatırlatan Neo-Weberci Devlet (NWD) yaklaşımıdır. NWD, YKİ'yi bütünüyle reddetmeyip, onun bazı ilkelerinin Weberci bir çerçevede uygulanabileceğini savunmaktadır. Literatürde bu tür bir sentezin, salt YKİ modeline kıyasla daha uygulanabilir ve daha sürdürülebilir olduğu ileri sürülmektedir. Ancak şu nokta açıkça belirtilmelidir: NWD modeli, Weberci bürokrasinin üzerine YKİ ilkelerinin eklenmesiyle oluşan

mekanik bir sentez değildir. NWD/NWD yaklaşımı, Weberci devlet anlayışı ile YKİ'nin bazı araç ve tekniklerinin birlikte düşünüldüğü daha karma bir modeldir. Bunun temel nedeni, YKİ'nin tarihsel olarak Weberci bürokratik modele tepki olarak ortaya çıkmış olmasıdır. Oysa NWD, YKİ'nin egemen hâle geldiği reform paradigmasının ardından Weberci devletin temel ilkelerini (hukuka bağlılık, profesyonel kamu hizmeti, temsili demokrasi, güçlü koordinasyon) yeniden gündeme getirerek devleti “aktif bir yönlendirici” pozisyonuna taşımayı amaçlamıştır (Çiner ve Olgun,2015).

Neo-Weberyen Devlet (NWD) yaklaşımı, modern kamu yönetimi tartışmalarında hem Weberci bürokrasinin güçlü yönlerini korumayı hem de günümüzün beklentilerine uygun bir esneklik ve vatandaş odaklılık getirmeyi amaçlayan bir model olarak öne çıkmaktadır. Pollitt ve Bouckaert'in geliştirdiği bu yaklaşım, hukuka bağlılık, profesyonel kamu hizmeti ve kurumsal rasyonellik gibi Weberci unsurları temel alırken; performans yönetimi, dışa açıklık, sonuç odaklılık ve vatandaş memnuniyeti gibi Yeni Kamu İşletmeciliği'nin (YKİ) araçlarını da bünyesine katmaktadır. Aslında NWD, bu iki yaklaşımı birbirine alternatif görmek yerine, ikisinin seçilmiş yönlerinden dengeli bir sentez üretmeye çalışmaktadır.

Model dört temel unsur etrafında şekillenmektedir. Bunlar; vatandaş odaklı dışa yönelim, devletin temel aktörlüğünün korunması, temsili demokrasinin modern yöntemlerle desteklenmesi ve idari hukukun güncellenerek profesyonel bir kamu hizmeti yapısının sürdürülmesidir. Bu unsurlar, Weberci geleneğin kurumsal istikrarını YKİ'nin hizmet kalitesi ve performans vurgusuyla bir araya getirmektedir. Bu yüzden NWD, klasik devlet modelinin katı yapısını modern yönetim taleplerine cevap verebilecek şekilde revize etmektedir. NWD, klasik Weberyen devlet anlayışını reddetmeden ona günümüz ihtiyaçlarına da cevap verebilecek özellikler eklemektedir.

Ancak bu model tüm ülkelerde aynı şekilde işlememektedir. Kamu yönetimi büyük ölçüde tarihsel bağlama, siyasi kültüre ve devlet-toplum ilişkisine bağlı olduğu için NWD'nin uygulaması ülkelere göre oldukça değişkenlik göstermektedir. Örneğin Kuzey Avrupa ülkeleri güçlü demokratik kurumları ve profesyonel kamu hizmeti yapıları sayesinde NWD'ye en yakın örnekleri sunmaktadır. Buna karşılık Napolyoncu geleneğe sahip Fransa ve Akdeniz ülkelerinde siyasi müdahalecilik, kayırmacılık ve hiyerarşinin farklı işleyişi nedeniyle model daha sınırlı bir etki yapmaktadır. Sovyet geleneğinden gelen ülkelerde ise sorun daha köklü durmaktadır.

Sovyet döneminde Weberci anlamda hukuki-rasyonel bir bürokrasi zaten tam olarak yerleşmediği için, bu ülkeler önce Weberci temeli inşa etmeye çalışmakta; NWD ise ancak uzun vadeli bir ideal olarak görülebilmektedir. Bu tablo bize kamu yönetimi reformlarının evrensel reçetelerle değil, ülkelerin kendi tarihsel yükleri ve alışkanlıkları üzerinden ilerlediğini hatırlatmaktadır.

YKİ'nin "kamunun özel sektör gibi yönetilmesi" anlayışına tamamen katılmamakla birlikte, bu yaklaşımın getirdiği bazı kavram ve araçların kamu yönetimine katkı sağlayabileceğini düşünüyorum. Neo-Weberyan Devlet modelinin, klasik Weberci bürokrasinin hukukiliği, tarafsızlığı ve kamu hizmeti gibi anlayışlarını; YKİ'nin performans, sonuç odaklılık ve vatandaş odaklılık gibi modern yönetim araçlarıyla birleştirmesi bu nedenle bana daha gerçekçi ve uygulanabilir gelmektedir. Çünkü günümüz devleti ne 19. yüzyılın katı ve kapalı bürokratik yapılarıyla yönetilebilir ne de YKİ'nin tam anlamıyla işletmecî mantığıyla uyumlu bir alana indirgenebilir. Bu iki yaklaşımın birbirini dışlayan değil, tamamlayan yönleri vardır. Dolayısıyla, kamu yönetiminde hem geleneksel devlet kapasitesini koruyan hem de modern yönetim tekniklerinden yararlanan hibrit bir modelin geliştirilmesi fikrine sıcak bakmaktayım.

Türkiye açısından baktığımda NWD yaklaşımının hem uygun hem zorlayıcı birçok yönü olduğunu düşünüyorum. Türkiye'nin tarihsel olarak güçlü merkeziyetçi yapısı, devlet kapasitesinin ve hiyerarşik örgütlenmenin NWD'deki Weberci unsurlarla uyum sağladığını göstermektedir. Özellikle e-devlet uygulamaları, hizmet standartlarının belirlenmesi, bürokrasiyi azaltma çabaları ve kamu hizmetlerinin dijitalleşmesi gibi alanlarda Türkiye'nin NWD'ye yakın adımlar attığı açıktır. Ancak işin "neo" kısmına gelindiğinde tablo biraz daha karmaşık. Katılım mekanizmaları, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi alanlarda hâlâ daha yol alınması gereken bir mesafe var. Türkiye'de devlet-vatandaş ilişkisi çoğunlukla hiyerarşik bir çerçevede algılandığı için, vatandaş odaklılık ve yönetim yaklaşımının tam olarak içselleşmesi zaman almaktadır. Ayrıca karar süreçlerinin merkezde şekillenmesi ve idari kültürün geleneksel yapısı NWD'nin katılımcı yönünü sınırlayabilmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin NWD'yi tamamen hayata geçirdiğini söylemek güçtür; fakat parçalı reformlar açısından modelle uyumlu birçok uygulamanın olduğu da bir gerçektir. Bazı alanlarda Weberci yön baskınken, bazı alanlarda YKİ tarzı çözümler daha fazla görülmektedir. Türkiye bu anlamda

NWD'nin nasıl ülkeye göre farklı biçimlere b r nebildiğini gösteren ilginç bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

Çiner, C. U., & Olgun, B. (2015). Neo-Weberyen Devlet: Yeni Kamu İşletmeciliği Reformları İçin Yeni Bir Tartışma. Kamu Yönetiminde Paradigma Arayışları: Yeni Kamu İşletmeciliği ve  tesi, 208-219.

Gökçe, G. (2017). Neo-weberyen devlet (NWD): Paradigma deęiřiminin iřaretleri mi? Second Mediterranean International Congress on Social Sciences, MECAS II, Ohrid, Macedonia 237-246.

 zdoęan, M. (2018). Neo-Weberyen devlet ve bürokrasi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5(14), 597-608.

Pollitt, C. ve Bouckaert G. (2004). Public Management Reform: A Comparative Analysis, 2. Edition, Oxford University Press mc, New York.

Lynn, L. E. (2008). What is a Neo-Weberian State? Reflections on a concept and its implications. The NISPAcee Journal of Public Administration and Policy, 1(2), 17.